

DOCUMENTE DESPRE ȘI DE IOAN BORDEA LA ARHIVELE STATULUI DIN BRAȘOV

LILIANA ROGOZEA, CRISTINA BORZAN, FLORIN LEAȘU,
ION MOLEAVIN, CODRUȚA NEMET

Există personalități care, dezvoltându-se într-un mediu social bine definit, reușesc nu numai să-și impună propria personalitate asupra acestuia, dar, emancipându-se de prejudecățile și de evaluările standard, sunt capabile să asigure progresul în domeniul în care activează. Nivelul de civilizație și cultură a mediului de viață cotidiană a personalității respective, perseverența și consecvența cu care aceasta își urmărește scopul rămân însă elemente care vor determina modul în care personalitatea respectivă este percepută la nivelul comunității locale, naționale sau internaționale.

Ioan Bordea este una din personalitățile care au reprezentat, prin modelele sale de gândire, prin sistemele de reprezentări și de valori pe care le-a folosit, prin acțiunile pe care le-a efectuat un model de urmat, pentru generații de medici și oameni politici preocupați de organizarea sistemului sanitar.

Și pentru Ioan Bordea, ca și pentru mulți alți medici, meseria pe care o practică nu înseamnă doar veghea la căpătâiul pacientului, ci și implicarea în organizarea și eficientizarea serviciului sanitar, pentru că, așa cum arăta V. Gomoiu: „Dintre toate comorile cunoștințelor omenești, medicina are cea mai largă și mai umană aplicație, ea este cea mai frumoasă dintre profesii și ceea ce o înobilează, este independența de orice pozițiune socială...”¹.

Aflat la interferența între cultura și civilizația celor 3 țări românești, Brașovul a reușit să reprezinte un loc în care s-au format și educat, sau au activat o serie de personalități ale medicinei românești, printre acestea numărându-se și Ioan Bordea, născut în Târlungeni la 5.08.1871.

Absolvent al liceului A. Șaguna în 1892, Bordea va deveni directorul Serviciului Sanitar al țării și autorul câtorva lucrări de referință pentru înțelegerea și organizarea sistemului sanitar din România.

¹ B. Duțescu, *Victor Gomoiu 1882-1960*, București, Ed. Medicală, 1970.

Astfel, între 1905–1922 va tipări valoroasa lucrare documentară: „Serviciul sanitar al României și igiena publică între anii 1905–1922”, publicată în 1924, în calitate de Director General al Serviciului Sanitar, carte care ne dă imaginea clară a organizării sistemului sanitar, dar și imaginea fidelă a nivelul de civilizație și igienă din epocă.

Lucrarea are 885 de pagini, 5 capitole (*Organizarea Serviciului Sanitar, Boalele Epidemice, Boalele Medico-Sociale, Asistența medicală, Igiena publică*), o prefață și o introducere. Bazată pe o bogată bibliografie (101 titluri), făcând referiri la cărți sau articole semnate de personalități

de seamă ale vieții culturale și științifice: V. Babeș, I. Cantacuzino, I. Felix, Al. Obregia, V. A. Urechia sau A. D. Xenopol, lucrarea este ilustrată cu ajutorul a 50 de imagini reprezentând atât imaginea unor clădiri (spitale, dispensare, infirmerii, școli, depozite), cât și imaginile unor bolnavi suferinzi.

Așa după cum mărturisește încă din prefață lucrarea se justifică prin faptul că: „din studiul, din coordonarea și din interpretarea lor, nu numai că se evidențiază roadele muncii, dar uneori să pot trage concluziuni științifice și mai totdeauna să semnalează lacunele din organizație și în marginile disponibilităților ne dau posibilitatea să complectăm acele lacune, să armonizăm și să distribuim munca”².

Cartea conține de asemenea hărți semnificative pentru cunoașterea și înțelegerea sistemului de sănătate românesc din epocă, hărți ce ilustrează repartizarea cazurilor de îmbolnăvire (86), planuri ale unor spitale (14), precum cele de la Strehăia, Chișinău, Cluj, Cernăuți sau Constanța, precum și planul bolniței de la Horezu; există de asemenea 11 planșe, peste 45 de diagrame ale morbidității și mortalității prin boli, precum difteria, scarlatina, dizenteria și aproximativ 200 de tabele.

² I. Bordea, *Serviciul Sanitar al României și Igiena Publică între anii 1905–1922*, Brașov, Tipografia Culturală, 1924.

Impresionantă prin dimensiuni, având o lungime de 29 cm, o lățime de 23 cm și o grosime de 5 cm, exemplarul existent la Arhivele Statului din Brașov are un ex-libris semnat A.Huttmann, iar cel de la biblioteca județeană a făcut parte din Fondul ASTRA.

Lucrarea se dovedește a fi o declarație la fel de pragmatică privind eficientizarea organizării sanitare ca și cea enunțată de un alt medic brașovean, Pompiliu Nistor, care în raportul de activitate sanitară a județului Brașov pe perioada 1938–1939 afirma că: „La începutul fiecărui an se cuvine a face un bilanț al mișcării demografice, care el singur, fără speculații și fără răstălmăciri interesante, ne dă oglinda fidelă a forței vitale a unei populații și care singur face dovada dacă acțiunile, campaniile și toate măsurile și realizările de ordin sanitar, edilitar, economic și cultural au fost de un real folos populației”³.

Conștient fiind că, așa cum afirma Valeriu Bologa: „Istoria medicinei este o disciplină de sinteză care învață pe student să gândească /.../ îi arată legătura dintre dezvoltarea medicinei și societate”⁴, Bordea va realiza o analiză extinsă a istoriei sănătății publice, prin subiecte precum: credințele populare, preocupări igienice, codul lui Zoroastru, evoluția modului de organizare sanitară, atât la nivel național, cât și la nivel internațional, știind că: „acele popoare au prosperat, s-au ridicat și au devenit puternice, ai căror conducători s-au ocupat de condițiunile, care asigură individului și grupului de indivizi o viață bună și sănătoasă, prezervându-i de toate primejdiile, care pot să le amenințe o firească dezvoltare”⁵.

Bazându-se pe o serie de informații statistice, dr. I. Bordea reușește să ne facă nu numai o imagine asupra istoriei din această perioadă, dar și asupra acțiunilor întreprinse în alte țări europene precum Franța sau Estonia.

Relevând experiența altor țări care au introdus cursuri de educație sanitară (cursuri de puericultură în Suedia) sau au elaborat legi în domeniu (Infant Life Protection Act din 1872 din Anglia), autorul revine în România, ocupându-se atât de analizarea datelor statistice privind mortalitatea, cât și de prezentarea măsurilor ce trebuie luate în diferite etape ale vieții.

Una din concluziile reieșite din analizarea stării de sănătate a populației este valabilă și astăzi, căci și azi, ca și ieri: „principiul igienei de a nu face economie cu apa, ar trebui să constituie un învățământ de mare însemnătate, în special pentru o bună parte din administrația noastră.”

³ I. F. Georgescu-Viște, *Doctorul Pompiliu Nistor un adevărat patriot*, în *Din Tradițiile medicinei și ale educației sanitare*, sub redacția G. Brătescu, Ed. Medicală, București, 1978.

⁴ Marin Florea, *Vieți dedicate omului, Personalități medicale clujene – V. L. Bologa*, Cluj-Napoca, Dacia, 1995.

⁵ I. Bordea, *Serviciul Sanitar al României și Igiena Publică între anii 1905–1922*, Brașov, Tipografia Cultura, 1924.

Capitolul *Organizarea serviciului sanitar* cuprinde „date istorice asupra evoluției sale din timpurile cele mai îndepărtate până în zilele noastre, date privind serviciul farmaceutic, bugetul sanitar al României în perioada 1898–1917, respectiv în 1923”.

Un alt moment pe care dr. I. Bordea îl consideră demn de prezentat este cel din anul 1874, când a fost promulgată legea asupra Serviciului Sanitar, lege care consfințește primele încercări făcute de doctorii Davila și Felix pentru asistența efectivă a „populației rurale, fixând atribuțiunile medicilor de plasă, din acest punct de vedere, și anume, obligațiunea de a vizita comunele rurale, de a aplica măsuri pentru prevenirea și combaterea boalelor epidemice și a da bolnavilor rurali ajutorul medical”; legea stipula, de asemenea, faptul că „Consiliile județene sunt obligate să angajeze moașe pentru comunele rurale. Se instituie și consiliile de igienă și salubritate publică pe lângă Prefecturi și Comitetele permanente”.

Așa cum sublinia și Monod: „În nici o direcție solidaritatea socială nu trebuie să se exercite în mod mai vădit, ca în materia sanitară”⁶ și am sublinia noi, în nici o altă direcție, rolul și locul experienței, a cunoașterii structurilor și evoluției lor nu sunt atât de relevante pentru însușirea unei experiențe pozitive și pentru evitarea greșelilor izvorâte din necunoaștere, de aceea consideră Bordea că e absolut necesară prezentarea Serviciului central ce include Direcțiunea generală a Serviciului Sanitar și un serviciu periferic în cadrul subcapitolului *Organizația Sanitară actuală a României*.

De altfel, factorii de decizie din România interbelică au recunoscut importanța sistemului sanitar, lucru ce reiese foarte clar prin aprobarea legii care înființează Ministerul Sănătății Publice, Muncii și Ocrotirii Sociale, instituție menită să supravegheze asistența sanitară pe teritoriul României și care includea, alături de Serviciul central, și serviciile aferente celor 11 regiuni sanitare.

Având în componența sa 7 Direcții și un Serviciu tehnic, Administrația centrală a Direcțiunii generale a Serviciului Sanitar era condusă de un medic cu titlul de doctor în medicină și având, în anul 1923, 111 angajați (inspectori, funcționari), iar numărul celor cooptați în comisii (administrativă, medicală, chimico-farmaceutică, de igienă industrială și medico-legală), precum și în Consiliul Sanitar Superior, era de 48 de membri.

Un alt subcapitol se referă la Buletinul Oficial al Direcțiunii generale a Serviciului Sanitar în care se publică: „toată mișcarea personalului medical și

⁶ *Ibidem*.

sanitar, diverse dispozițiuni, buletinul general statistic din fiecare lună, diferite articole cu subiecte de igienă și medicină generală”.

Direcțiunea Serviciului Sanitar avea și o bibliotecă cu 2284 de volume; în această bibliotecă existau: „publicațiunile Direcțiunei până în prezent, Buletinul Oficial, cărți și reviste medicale și alte publicațiuni specifice”.

Serviciul Sanitar exterior are 2 mari ramuri: Asistența Sanitară și Asistența spitalicească.

Prezentând principalele regiuni sanitare (7 înainte de Marea Unire, respectiv 11 după 1918) aflăm și organizarea Serviciului Sanitar al acestora (birou administrativ, birou de epidemii și statistică, birou de salubritate și medical, biroul asistenței, biroul de contabilitate, biroul tehnic și al atelierului mecanic, depozitul de economat); de asemenea este prezentat rolul celor 71 de medici primari de județe, titlul apărut prin legea din 1885.

Unele din neajunsurile sistemului sanitar din perioada analizată erau: „insuficiența numerică” și „modul defectuos de distribuție a cadrelor medicale”⁷.

Așa cum arăta Bordea personalul sanitar până la legea din 1910 era reprezentat, după cum precizează autorul din: medici primari de județe, medici de orașe, medici de spitale (ce ocupau postul prin concurs), din medici de plasă, farmaciști intendenți la spitale, personalul sanitar „inferior” reprezentat de subchirurghi, agenți sanitari, moașe.

Dacă, inițial, personalul medical inferior provenea dintre foștii sanitari din armată sau dintre cei care au obținut din partea comisiilor de igienă un certificat, odată cu înființarea în 1904 în București a unei școli de subchirurghi și apoi a școlilor de agenți Sanitari din București, Galați, Iași recrutarea personalului sanitar inferior se făcea din aceste școli, respectiv pentru moașe din Școlile de pe lângă Maternitatea din București sau de la Școala din Iași, respectiv Craiova.

Sunt prezentate apoi statele personale, pedepsele, salariile și gradațiunile, atelierul.

Cartea conține de asemenea date privind: Originea și Istoricul Farmaciilor în Țările Românești, situația generală a farmaciilor, Farmaciile în Vechiul Regat, Farmaciile din Transilvania și Banat, Farmaciile din Bucovina, Farmaciile din Basarabia, situația Droguierilor, O convențiune internațională cu privire la traficul medicamentelor, controlul asupra vânzării medicamentelor, asupra debitării substanțelor toxice și pentru reprimarea speculei⁸.

⁷ D. Șandru, *Despre unele instituții sanitare ale României interbelice*, în *Retrospective medicale*, sub redacția lui G. Brătescu, București, Editura Medicală, 1985.

⁸ L. Rogozea, *Dr.I.Bordea și importanța sa în istoria farmaciei românești*, în *Acta medica Transilvanica*, nr. 1, anul X, 2004, p.122–124.

Alocând acestui capitol 18 pagini din cele 885 ale cărții, dr. I. Bordea elaborează un interesant subcapitol de istoria farmaciei.

Conform dr. I. Bordea, „Spițăria la început se confunda întru totul cu băcănia, de unde se puteau cumpăra medicamentele simple, în majoritate de origine vegetală, precum și mărfurile celelalte de coloniale. În aceste spițării – băcănii se găsea de vânzare și unele substanțe otrăvitoare ca: săruri de mercur, sărăcică și șoricică, care s-au vândut multă vreme fără nici o restricțiune.”

Printre spițerii moldoveni menționați sunt: Vasile Spătarul de la Iași (1757), Lochman (1762), Toma și Antohie (1763), Alexandru Vernier (1795), Iosef Laiter (1823), Iacov Virajănschi (1826), Ion Pădure (1826), Veniamin Șlaider (1846) sau Albert Naiman (1838).

Dintre fondatorii de spițerii din Țara Românească sunt amintiți: Iohan Zinnern (1859), Hagi Chiriac Arbut (1776), Andreas Schnell (1800), Iosif Raimonty (1800), Greff (1803), A. Thies (1805), W.Thuringer (1808), Mihail Gardo (1811), Iohan Honterus (1812) sau Laurențiu Dampner (1813).

Nu numai că ne sunt readuși în minte o serie de farmaciști, dar descoperim în aceste pagini și numele din această perioadă a unor farmacii: „Providențe”, „La Apolo”, „La Vulturul de Aur”, „La Esculap”, „La Leul de Aur”, „La Speranața”, „La Foișorul de foc”, „La cerb”, „La Coroana de Aur”, „La Pelican” sau la „Biserica cu Sfinți”.

Dr. Bordea pune în valoare documente precum: Regulamentul organic din 1831 sau un raport din 1832 al comisiei medicale adresat Departamentului Ministerului Pricinilor din Lăuntru, semnat de Dr. Zotta, Dr. Illaszuck, Dr. Sachelari și găsit de autor în Arhivele statului din Iași- 1764, dos 344, fila 33.

Secolul XIX este, de asemenea, secolul în care breasla farmaciștilor începe să se organizeze; astfel, apar în Țara Românească și Moldova corporația farmaciștilor denumită Starosha (1836), devenită, apoi, Colegiul Farmaceutic (1856).

În Moldova apare Gremiul Farmaceutic (1854), preocupat de apărarea farmaciștilor, a profesiei acestora, așa cum reiese dintr-un alt document, pus la dispoziție de autorul cărții „Serviciul Sanitar”, din care reies greutățile date de preocuparea pentru respectarea standardelor impuse legislativ.

Cele 1140 de farmacii publice existente în perioada în care dr. Bordea era directorul Serviciului Sanitar (430 în regat, 516 în Banat și Transilvania, 59 în Bucovina și 135 în Basarabia) nu au apărut din neant; astfel, pe teritoriul Regatului României dinainte de Marea Unire numărul farmaciilor a crescut în permanență de la 35 înființate prin hrisoave domnești la 104 după intrarea în vigoare a Regulamentului Organic.

Odată cu îmbunătățirea legislației sanitare, prin Decretul Domnesc 1300 din 1868 se vor mai înființa 12 farmacii, iar după intrarea în vigoare a legii sanitare din 1874 se înființează alte 26 de farmacii, pentru ca până în 1913 să mai apară 127 farmacii.

În 1879, în Dobrogea existau 10 farmacii, iar unirea cu Cadrilaterul va mai aduce 13 farmacii.

Legea din 1921 va duce la apariția altor 131 de farmacii.

O evoluție asemănătoare, ascendentă au avut și farmaciile din Transilvania și Banat, înaintea Marii Uniri erau 106 farmacii publice și 346 private, iar în 1921 se deschid alte 15 farmacii.

Bucovina va adăuga, la cele 46 de farmacii existente înainte de unire, 1 în 1920, 3 în 1921.

În Basarabia, în 1918 erau 102 farmacii, înființându-se în 1921 – 17. În 1918, când s-a realizat revenirea Moldovei de peste Prut la România mai existau și farmacii ale Zemstvelor. Despre acestea Bordea precizează că: „au fost înființate prin legea rusă delă 12.02.1912, în scop nu de a fi farmacii de comerț, ci de a face serviciul de dispensare comunale, pentru ca să deservească spitalele de orașe și de sate, precum și populația săracă cu medicamente gratuite sau plățile cu preț redus. Autorizațiile de deschidere s-au dat prin „Upravele” (Direcțiunile) „Zemstvelor” (Consiliile comunale și județene) „pentru întreținerea cărora se prevedea sumele necesare în buget”.

În perioada analizată de autor, pe baza datelor pe care le avea la dispoziție, ținând cont de calitatea sa oficială, mai existau, în România, 414 drogherii și 28 de depozite de medicamente, din care 22 în București.

Interesant este faptul că, deși ne-am obișnuit să considerăm drogurile ca fiind o problemă a ultimei jumătăți a secolului XX, constatăm că dr. Bordea abordează acest subiect într-un subcapitol intitulat *O convențiune internațională cu privire la traficul medicamentelor*.

Încercând să se integreze în activitatea concertată a Ligii Națiunilor de combatere a traficului cu opiu în România va fi promulgat Decretul regal Nr.2543. „Prin acest regulament s-a prohibit cu desăvârșire importul opiului preparat (art.7), adică opiul pregătit printr-o serie de operațiuni speciale, pentru ca să devie mai accesibil și agreabil în consumație”.

Plecând de la experiența autorităților române și de la schimbul de informații realizat cu alte țări, dr. Bordea va propune înființarea monopolului opiului, cocainei și derivatelor, pe baza unei legi care să reglementeze o serie de măsuri.

Dar nu numai drogurile au fost supuse reglementărilor ci, și alte medicamente, așa cum aflăm din subcapitolul „Controlul asupra vânzării medicamentelor, asupra debitării substanțelor toxice și pentru reprimarea speculei.”

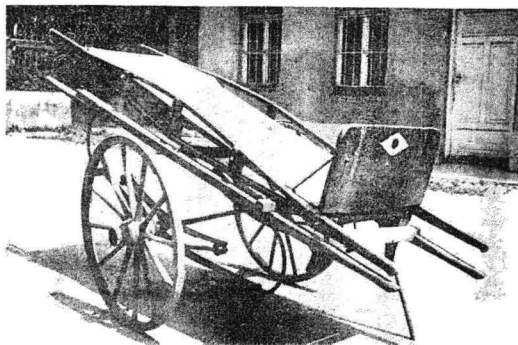
Dacă art. 114, 118 din Legea sanitară, art. 20 din Regulamentul Comisiei farmaceutice și art. 45, 46 din Regulamentul pentru consiliul de igienă și salubritate publică sunt amintite pentru că reglementează activitatea farmaciștilor și precizează modul în care este verificată competența acestora, dr. Bordea nu uită să amintească și referatul Direcției Serviciului farmaceutic din 19.08.1923 care precizează: „Suntem de părere, că în conformitate cu legea sanitară și cu regulamentul, comisia de speculă nu are căderea de a inspecta farmaciile și de a deferi justiției contravențiile constatate, ce ar fi comise de către farmaciști.”

Fără a epuiza toate subiectele legate de această valoros document, trebuie să remarcăm faptul că demersul publicistic și istoric al doctorului Bordea nu este singular.

Cu 26 de ani înainte, profesorul Felix scrisese o altă lucrare despre igiena publică și Serviciul Sanitar; iar în 1907 profesorul Obregia a făcut un studiu de aceeași natură și care a fost parțial publicat. Studii parțiale au fost realizate de dr. Popescu Azuga, Zaharia Petrescu, Nica Leon.

Doctorul I. Bordea a înființat la Brașov prima asociație de salvare. Conștient de faptul că „iubirea de aproapele de mulți nu este înțeleasă și la mulți le este eclipsată de alte instincte, care inferiorizează ființa omenească”, dar și de faptul că faptele bune, valoroase trebuie cunoscute de cât mai mulți, ca și greutatea inerente pe care oamenii ce vor să realizeze ceva trebuie să le înfrunte, va scrie „Salvarea – Brașov după zece ani de activitate”, în calitate de Președinte al „Eforiei Serviciului de Salvare”, tipărită la Institutul de Arte Grafice „Astra”, Brașov, 1939, având 128 de pagini, 21 de anexe și 7 imagini și un motto mai mult decât semnificativ: „Salvarea vieții altora este Mântuirea sufletului tău.”

Societatea Salvarea a luat ființă în 1926, ca o necesitate, așa după cum reiese și din apelul comitetului de inițiativă al Societății Salvarea „condițiunile extrem de rudimentare și neumane, în care se face transportarea bolnavilor” ce determină de multe ori decesul acestora, fac ca această asociație să fie o necesitate pentru ca „nu numai că va umple o mare și prea simțită lacună în

Veicul pentru transportul bolnavilor înainte de înființarea Societății Salvarea.

viața socială a Brașovului”, dar „prin temeinica ei organizație va alina și multe dureri și va scăpa de la moarte și multe vieți”⁹.

În 20 mai 1926, 22 de persoane iau inițiativa înființării Salvării pentru ca în 2 decembrie 1926 să se aprobe statutele societății, iar o săptămână mai târziu

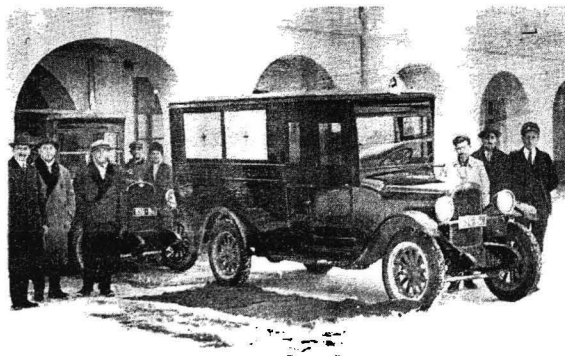
să se aleagă organele de conducere și control. Societatea Salvarea va avea personalitate juridică conform sentinței no. 6.240/1928.

Statutele societății își propun: „Să dea grabnice ajutoare în orice fel de accidente”, să efectueze „transportul tuturor accidentaților din oraș și județ la spitale și sanatoriu.”, să sprijine

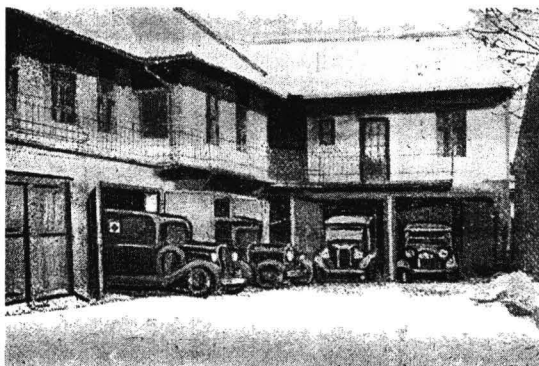
„în caz de catastrofă activitatea din alte județe”. Este stabilită, de asemenea, emblema societății, conținând ca semne heraldice emblema orașului și o cruce albă la mijloc.

Așa cum ne-a obișnuit deja, prima parte a lucrării este un scurt istoric al instituțiilor de „Salvare”, în care sunt descrise parabola Samariteanului (din Biblie), Bordea constatând că Principiul Samariteanului s-a încadrat destul de greu în structura sufletească a oamenilor și nu a tuturor, „căci credința mea este, că nici astăzi, după aproape două mii de ani, iubirea de-apropelui de mulți nu este înțeleasă și la mulți le este eclipsată de alte instincte, care inferiorizează ființa omească”¹⁰.

Sunt descrise, de asemenea, și alte date istorice despre salvare precum: pedepsirea celor care dădeau ajutor sinucigașilor și înecaților, apariția primei societăți de salvare care „să dea ajutor răniților și accidentaților și

Prima ambulanță brașoveană.

⁹ L. Rogoza, *Aspecte ale medicinei brașovene în perioada interbelică*, în *Acta medica Transilvanica*, nr. 1, 2003, p. 56–60.

¹⁰ L. Bordea, *Salvarea – Brașov după zece ani de activitate*, Brașov, Institutul de Arte Grafice „Astra”, 1939,

să-i transporte la instituțiile de asistență medicală, în secolul XVII la Amsterdam. Sunt descrise de asemenea și alte inițiative la nivel european precum cea a lui Ringtheater în Viena, ceea ce va cristaliza apariția Asociației Voluntarilor de salvare din Viena 1881.

Dacă la București Salvarea a fost înființată de profesorul N. Minovici, la Brașov au fost implicați o serie de membrii fondatori, printre care s-au numărat: I. Bordea, Th. Sbârcea, I. Gancevici, I. Popp, V. Negrilă, T. Prișcu, Al. Tălăsescu, I. Lupu, Iosif Puscaru, Constantin Oancea, col. Oprescu.

Bordea descrie atât eforturile făcute pentru dotarea Salvării, așa cum a fost în februarie 1927 când a fost organizată prima serată în beneficiul salvării, cât și rezultatele activităților membrilor fondatori și a celorlalți cetățeni ai Brașovului.

Ca urmare a eforturilor depuse în 1928 au fost comandate 2 ambulanțe Chevrolet la casa Leonida et CO din București. Ambulanțele erau garate la spitalul Gh. Mărzescu, telefonul spitalului fiind și al salvării.

Salvarea va trece împreună cu spitalul Mărzescu în subordinea primăriei, urmând o perioadă destul de dificilă, marcată prin restructurări și lipsuri materiale.

În 1934, încep tratativele cu „administrația comunală a Municipiului Brașov” pentru a prelua în anumite condiții serviciul de salvare care, în 1938, avea în dotare 4 ambulanțe; nu avea medic.

Evoluția salvării a continuat însă și, în anul 1941, devine societate, iar în fruntea ei este ales conducător doctorul I. Bordea.

I. Bordea poate fi considerat un model prin tot ceea ce a făcut, o personalitate complexă a medicinei românești, care s-a remarcat în special în domeniul managementului sanitar și o personalitate care a contribuit la progresul civilizației noastre, pentru că, așa cum spunea Valeriu Stinghe: „Opera civilizatoare a unui stat rezultă din realizările lui pe teren cultural, economic, politic, științific, social, etc. realizări de ale căror roade beneficiază electiv cei cuprinși în interiorul granițelor statului respectiv”¹¹.

¹¹ V. Stinghe, *Realizări medicale la Brașov dela unire încoace*, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 24, 1944, p. 4.

Bibliografie selectivă

1. BORDEA, I., *Salvarea – Brașov după zece ani de activitate*, Institutul de Arte Grafice „Astra”, Brașov, 1939.
2. BORDEA, I., *Serviciul Sanitar al României și Igiena Publică între anii 1905–1922*, București, Tipografia Cultura, 1924.
3. DUȚESCU, B., *Victor Gomoiu 1882–1960*, București, Editura Medicală, 1970.
4. FLOREA, Marin, *Vieți dedicate omului. Personalități medicale clujene – V.L.Bologa*, Cluj Napoca, Dacia, 1995.
5. Georgescu-Viște, I. F., *Doctorul Pompiliu Nistor un adevărat patriot*, în *Din Tradițiile medicinei și ale educației sanitare*, sub redacția G. Brătescu, București, Editura Medicală, 1978.
6. ROGOZEA, L., *Aspecte ale medicinei brașovene în perioada interbelică*, în *Acta medica Transilvanica*, nr. 1, 2003, p. 56–60.
7. ROGOZEA, L., *Dr. I. Bordea și importanța sa în istoria farmaciei românești*, în *Acta medica Transilvanica*, nr. 1, anul X, 2004, p. 122–124.
8. STINGHE, V., *Realizări medicale la Brașov dela unire încoace*, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 24, 1944, p. 4.
9. ȘANDRU, D., *Despre unele instituții sanitare ale României interbelice*, în *Retrospective medicale*, sub redacția lui G. Brătescu, București, Editura Medicală, 1985.

DOCUMENTS ABOUT AND BY IOAN BORDEA FROM THE PUBLIC RECORD OFFICE OF BRAȘOV

Summary

Brașov is one of the main cultural cradles of Transylvanian civilization, a town where many books and specialty medical articles were created and published, some of them representing national priorities or even worldwide ones.

The Public Record Office of Brașov is an important source for iatro-historical documents, which can help the medical researchers to obtain a panorama over Transylvanian medicine, and to get to know better the role of the Transylvanian doctors for the Romanian medicine.

Our study's aim is to analyze documents about doctor Ioan Bordea's activity, as well as his studies, hosted at The Public record Office and The County Library of Brașov.

Doctor Ioan Bordea, who was managing director of the Sanitary Service, was born in Tarlungeni on August the 5th 1871. He graduated „A. Șaguna” High school, distinguishing by publishing, between 1905 and 1922, a study of a great value: „The Sanitary Service in Romania and Public Hygiene between 1905–1922”. The book of Bordea represents a valuable document about primary medical assistance in Romania, at the beginning of the XX century.

He established the first ambulance association in Brasov, and he is the author of the book: „Advices and Guidance for Health Protection”, which is organized in chapters like: Foreword, About Countryman’s Hygiene, The Germs World, About Disease and Transmitted Diseases, About Food, Water, Clothes.

Doctor Bordea was educated in the city which represents, not only an interference zone between Transylvania, Moldavia and Walachia, but a favourable zone to educate personalities deeply involved in Romanians live wherever they live.

Bordea died on the May the 8th 1947. He remained in the medical history as one of the medical strategist, a complex personality, deeply influenced by „Corona”, the city which is a like a crown among the cities that contributed to developing medical books, both by the doctors who worked in this area, but the ones who were born and educated here.